

Patarimai LIFE gamtos ir bioįvairovės srities projektų pareiškėjams

Dalinamės su Jumis praktiniais patarimais, kurie padės Jums paruošti gerą paraišką ir gauti aukštesnį paraiškos įvertinimą. Šie patarimai parengti pagal eksperto Ulf Castenfors, GIA Sweden AB, atsakymus Lietuvos pareiškėjams, rengusiems LIFE gamtos ir bioįvairovės srities paraišką 2016 metų kvietimui. Čia jūs rasite praktinius pasiūlymus ir detalesnius paaiškinimus, tačiau visada atminkite, kad gairės pareiškėjams yra pagrindinis dokumentas, pateikiantis oficialią Europos Komisijos poziciją (gaires galite rasti [čia](#)).

B3 forma.

Projekto tipas: bandomasis (*pilot*), parodomasis (*demonstration*) ar geriausios praktikos (*best practice*) projektas?

Jei rengiate parodomąjį projektą, nepamirškite aiškiai išdėstyti kuo jūsų siūlomi metodai ir sprendimai yra unikalūs.

Bandomuosiuose ir parodomuosiuose projektuose išbandomi ir demonstruojami sprendimai būtinai turi būti įvertinti dar projekto metu ir parengta ambicinga tęstinumo strategija siekiant projektų rezultatus pritaikyti ir panaudoti kuo platesniu mastu.

Moksliniai tyrimai nėra LIFE programos pagrindinis tikslas, todėl planuodami projekto veiklas daugiau dėmesio skirkite naujų metodų demonstravimui, skleidimui, pritaikymui, o ne moksliniams tyrimams.

Projekto ir jo veiklų ES pridėtinė vertė (*EU added value of the project and its actions*)

Šioje paraiškos skiltyje nepamirškite aprašyti projekto atkartojamumo (*replicability*) bei pritaikomumo (perkeliamumo) (*transferability*).

Pritaikomumas – tai daugiau negu tik žinių perdavimas ir susitikimai, tai apima projekto metu sukurtų ar išbandytų metodų ar strategijų panaudojimą bei pritaikymą dar kitose sąlygose (pvz., kituose regionuose, šalyse ar kitoms rūšims). Todėl paraiškoje reiktų įvardinti įmones ar įstaigas (geriausia – užsienio šalyse), kurios panaudos naujuosius metodus, bei nurodyti kaip juos panaudos (taip pat žr. patarimus E veikloms).

B5 forma. Tikėtini apribojimai ir rizikos, susiję su projekto įgyvendinimu, ir jų sumažinimo strategija (*Expected constraints and risks related to the project implementation and mitigation strategy*)

B5 formoje rizikas galite aprašyti kiekvienam veiklų tipui (A, B, C...) atskirai.

B6 forma. Tęstinumas, palaikymas ir projekto rezultatų ilgalaikis tvarumas po projekto pabaigos (*Continuation/valorisation and long term sustainability of the project's results after the end of the project*)

B6 formoje siūlome aprašyti kaip bus užtikrintas projekto teigiamų rezultatų tęstinumas po projekto pabaigos, kad atlikti pagerinimai nepradingtų.

Veiklų tipai ir kiekis

C veiklos (t. y. gamtos apsaugos veiklos) yra pačios pagrindinės, todėl kitos veiklos negali užgožti C veiklų, bet turėtų jas papildyti.

Rekomenduojamas veiklų kiekis – iki 10–15 pagrindinių veiklų projekte (t. y. A–E veiklos). Kiekviena pagrindinė veikla gali būti skaidoma į mažesnes veiklas. Pildant paraišką, po veiklos pavadinimo esančiame laukelyje siūlome ją trumpai aprašyti (išmintingai naudokite leistiną ženklų skaičių!), o prie smulkesnių veiklų išdėstyti konkrečiau atsakant į visus paraiškos formos klausimus.

A. Parengiamosios veiklos (*Preparatory actions*)

Šių veiklų rezultatas turi būti rekomendacijos ar kita medžiaga, kuri bus praktiškai įgyvendinama kitų projekto veiklų metu (išimtiniais atvejais – po projekto).

C. Išsaugojimo (gamtos apsaugos) veiklos (*Conservation actions*)

Veiklų rezultatai turėtų būti kiek įmanoma labiau išmatuojami. Tais atvejais, kai dar nėra žinomas tikslus kiekis, galima nurodyti prognozuojamas apimtis, pvz., 100–150 vnt.

Jei projekto metu sukurti ir išbandyti nauji metodai neduoda lauktų rezultatų, jų išlaidos turėtų išlikti tinkamos – svarbu, kad visos rizikos būtų numatytos paraiškoje.

D. Stebėsenos ir poveikio vertinimo veiklos (*Monitoring and impact assessment of the project actions*)

Stebėseną turi apimti ne tik pagrindines (C) išsaugojimo veiklas, bet visas veiklas (nuo A iki F). Stebėsenos veiklas galite skirstyti į tokias smulkesnes veiklas:

- D1. Projekto veiklų stebėseną ir vertinimą.
- D2. LIFE veiklos rodiklių (*LIFE performance indicators*) stebėseną.
- D3. Socialinio ekonominio poveikio vertinimą.
- D4. Projekto poveikio ekosistemos funkcijoms vertinimą.

E. Viešinimo ir sklaidos veiklos (*Communication and dissemination actions*)

Atkartojamumas (*replicability*) ir pritaikomumas (perkeliamumas) (*transferability*) galėtų būti išdėstomi E dalyje kaip atskira veikla, kuri apimtų visus šiuos veiksmus:

1. išanalizuoti kaip siūlomi sprendimai ir metodai gali būti pritaikomi kitose geografinėse sąlygose, kitose buveinėse ar kitoms rūšims, tiesiogiai įtraukiant suinteresuotąsias šalis;
2. paruošti veiksmo planus, kad siūlymai lengviau būtų įdiegiami naujose vietovėse (ypač tiems metodams, kurie gali būti pelningi);
3. identifikuoti ir aktyviai bendradarbiauti su įstaigomis ir organizacijomis, kurioms aktualus siūlomų sprendimų ir metodų pritaikymas.

Sklaidos veikloms svarbu turėti ambicingą ir detalų planą. Jei nesate tiksliai sutarę (pvz., dėl susitikimo su kito LIFE projekto vykdytojais), vis tiek nurodykite šią veiklą ir įgyvendinimo metu galėsite pakoreguoti (pvz., vietą ar dalyvius), su sąlyga, kad stipriai nepadidės išlaidos.

F. Projekto valdymas ir pažanga (*Project management and progress*)

Galite naudoti tokią F veiklų struktūrą:

- F1 veikla. Projekto valdymas.
- F2 veikla. After-LIFE planas.

Aprašant projekto valdymą, siūlome konkrečiai įvardinti svarbiausias kiekvieno darbuotojo funkcijas. Patariame paminėti ir darbuotojų pavardes (tai paraiškai suteiks užtikrintinumo, o pradėjus projektą darbuotojus galima bus pakeisti).

Projekto vadovui rekomenduojama dirbti visu etatu. Nors, priklausomai nuo projekto dydžio, jis gali atlikti dalį techninių veiklų ar dirbti kituose projektuose.

Planuodami darbo užmokesčio išlaidas projekte galite naudoti LIFE gairėse siūlomą 215 darbo dienų skaičių per metus, t. y. jei darbo užmokesčio išlaidos darbuotojui per mėnesį būtų 1000 eurų, tuomet darbo užmokestis per dieną būtų $1000 \cdot 12 / 215 = 56$ eurai (nurodoma F1 formoje).

After-LIFE planą, t. y. veiksmų planą po projekto pabaigos, rekomenduojame kurti kaip atskirą veiklą (ar veiklos dalį). After-LIFE veikloje galėtumėte aprašyti ir C veiklą tęstinumą po projekto pabaigos (tęstinumas dėstomas ir paraiškos B6 formoje).

Bendros pastabos

Jei norite, kad jūsų projektas būtų geriau įvertintas, atsižvelkite į kiek galima daugiau LIFE gairių reikalavimų ir tai aiškiai atspindėkite tekste bei pateikiamoje informacijoje.

Tekstą dėstykite vertintojui lengvai suprantamu ir patraukliu būdu. Naudokite nuoseklią struktūrą: logiškai parinktas ir viena kitą papildančias antraštes, visas veiklas aprašykite panašia teksto struktūra, pabrėžkite svarbiausius argumentus. Priežasčių, rezultatų, veiksmų vizualizacijai naudokite lenteles ir grafikus.